

בבא בתרא ט"ז

הקב"ה הטעימם לאיוב מעין עוה"ב הגמרא מביאה את מה שדרשו על המעשה באיוב. אמר רבי יוחנן, בכתוב באיוב המזכיר את הזמן שבניו ובנותיו אכלו ושתו יין בבית אחיהם הבכור נאמר: "וּמִלֶּאֱדָא בָּא אֶל אִיּוֹב וַיֹּאמֶר הַבָּקָר הֵיוּ חֹרְשׁוֹת וְהָאֶתְנֹת רְעוֹת עַל יְדֵיהֶם", מכאן לומדים שהקדוש ברוך הוא הטעים לאיוב מעין עולם הבא. שהבהמה היתה אוכלת חזיו מתלם המענה, שהזרע היה צומח בשעת הזריעה, כמו שכתוב בירמיה: "הרה ויולדת יחדו" שלעתיד לבוא יהיו ההריון והלידה ביום אחד. ומביאה הגמרא את הפסוקים לגבי המעשה עם איוב, אודות מה שניסה ה'. נאמר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן אֵי מָה תִּבְא וְכוּ" אמר השטן לפני הקדוש ברוך, הוא רבונו של עולם! שטתי בכל העולם, ולא מצאתי כאברהם שאמרת לו: "קוּם הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרֶץ וּלְרַחֲבָה כִּי לֶךְ אֶתְנַנֶּה". ובשעה שבקש לקבור שרה לא מצא מקום לקבורה, ולא הרהר אחר מדותיך. ומביא הפסוק שה' אמר לשטן: "הִשְׁמַתְ לַבָּד אֶל עַבְדֵי אִיּוֹב כִּי אֵין פְּמֵהוּ בְּאֶרֶץ וְכוּ" וַתִּסְיַתְנִי בּוֹ לְבַלְעוֹ חֲנָם", אמר רבי יוחנן, אלמלא המקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול הקב"ה הוא כאדם שמסיתים אותו וניסת. ובברייתא שנינו שלומדים מהכתוב "וַתִּסְיַתְנִי בּוֹ", שהשטן יורד ומתעה את הבריות לחטוא, ועולה למעלה ומרגיז את חמת המלך בהשטנותו, ונוטל ממנו רשות להרוג את החוטא ונוטל את הנשמה.

קשה צערו של שטן משל איוב עוד נאמר באיוב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן הֵנוּ בִּיָּדָד אֶדָּא אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר וְכוּ" וַיֵּצֵא הַשָּׁטָן מֵאֵת פְּנֵי ה' וַיֵּךְ אֶת אִיּוֹב וְכוּ", אמר רבי יצחק, צערו של השטן שהיה צריך לשמור את נפש איוב שלא תצא, היה קשה יותר מצערו של איוב. כעבד שרבו אמר לו שבור חבית, ושמור את יינה. אמר ריש לקיש, הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות. הוא שטן שכתוב: "וַיֵּצֵא הַשָּׁטָן מֵאֵת פְּנֵי ה'". הוא יצר הרע כתוב בבראשית: "וַיֵּךְ רַע אֶדָּא אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר". ומכאן שבידיו נתון ליטול את הנפש, והזהירו שלא ליטלה.

שטן ופנינה נתכוונו לשם שמים אמר רבי לוי, השטן ופנינה נתכוונו לשם שמים. השטן רצה לצער את איוב, כיון שראה שהקדוש ברוך הוא דעתו נוטה אחרי איוב, אמר חס ושלום שתשכח אהבתו לאברהם. פנינה ציערה את חנה, כדי שחנה תתרעם על שהיא עקרה, ותתפלל ותושע. וכשרב אחא בר יעקב דרש זאת בפפוניא, בא השטן ונשק לרגלו.

בקש איוב להפוך קערה על פיה

אמר רבא, ממה שנאמר: "בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בְּשִׁפְתָיו", לומדים שאיוב לא חטא בשפתיו אבל

חטא בלבו, שאמר: "אֲרַךְ נִתְּנָה בְּיַד רָשָׁע פְּנֵי שִׁפְטֵיהָ יִכְסֶה אִם לֹא אֶפְוֵא מִי הוּא".
ואמר רבא, איוב בקש להפוך קערה על פיה, חירש וגידף ורצה לעקור כל כבוד.
אמר לו אביי, שאיוב לא דבר אלא כנגד השטן. וכן נחלקו תנאים על הכתוב:
"אֲרַךְ נִתְּנָה בְּיַד רָשָׁע", רבי אליעזר אומר, בקש איוב להפוך קערה על פיה. אמר לו
רבי יהושע, איוב לא דבר אלא כלפי שטן.

ר"א או' בקש איוב להפוך הקערה על פיה רבא אמר על הכתוב: "עַל דַּעְתָּךְ פִּי לֹא
ר"י או' לא דבר אלא כלפי שטן אֲרָשָׁע וְאִין מִיָּדָךְ מִצִּיל", מכאן שאיוב בקש
לפטור את כל העולם כולו מן הדין, ולומר שהם אנוסים על ידי הקדוש ברוך הוא
שברא את יצר הרע שאין להנצל מידו. אמר לפניו, בראת שור בפרסותיו סדוקות,
ובראת חמור בפרסותיו קלוטות. את זה טהרת ואת זה טמאת, והכל בא על ירך
ואתה בראת בו סימני הטומאה. בראת גן עדן בראת גיהנם, בראת צדיקים על ידי
יצר הטוב, בראת רשעים על ידי יצר הרע, והחוטאים הם אנוסים, ומי מעכב על
ידך. וחרביו ענו לאיוב הקדוש ברוך הוא ברא יצר הרע, וברא לו תורה תבלין,
והיא מבטלת את הרהורי העבירה והחוטאים אינם אנוסים.

"ברכת אובד עלי תבא ולב אלמנה רבא דרש על הכתוב באיוב: "בְּרִפְתָּ אֶבֶד עָלַי תְּבֹא
אֲרִנִּי"
וְלֵב אֶלְמָנָה אֲרַנֶּן", מלמד שהיה גוזל שדה מיתומים
ומשביחה ומחזירה להן. וכל אלמנה שלא היו נושאים אותה, היה מטיל את שמו
עליה, ואומר שהיא קרובתו או מדבר בה להשיאנה, והיו באים ונושאים אותה
לאשה.

עפר לפיו של איוב אמר רב על הכתוב: "לו שְׁקוּל יִשְׁקַל כְּעֵשִׂי וְחֹתָי
בְּמֵאזְנִים יִשְׂאוּ יָחַד" עפר לפיו של איוב, שהיה
מדבר לפני השכינה כאדם המתוכח עם חברו, ואומר בא ונשקול מי חייב לחבירו.
ועוד אמר רב על הכתוב: "לֹא יֵשׁ בִּינֵינוּ מוֹכִיחַ נֶשֶׁת יָדוֹ עַל שְׁנֵינוּ" עפר לפיו של
איוב, האם יש עבד שמוכיח את רבו. ואמר רבא על הכתוב: "בְּרִית כְּרַתִּי לְעֵינֵי
וְמָה אֶתְּבוֹנֵן עַל בְּתוּלָה" עפר לפיו של איוב, הוא משתבח בכך שלא התבונן בנשים
אחרות ואברהם לא הסתכל אפילו באשתו כמו שכתוב: "הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יָפֶת
מִרְאָה אֶתְּ", ומכאן שעד עכשיו מכלל לא ידע ששרה היא יפת תואר.

איוב חרף בסערה אמר רבא, לומדים שאיוב כפר בתחיית המתים שנאמר: "כָּלָה
וַנֵּנֶה בַּסַּעֲרָה עֵן וַיִּלָּךְ בֶּן יוֹכָד שְׂאוֹל לֹא יַעֲלֶה". ואמר רבה, לומדים מהכתוב:

”אֲשֶׁר בְּשִׁעְרָהּ יְשׁוּפְנֵי וְהִרְבָּה פְּצָעֵי חַנָּם“ שאיוב חרף בסערה. אמר לפניו, רבונו של עולם! שמא רוח סערה עברה לפניך, ונתחלף לך בין איוב לאויב. והשיבוהו בסערה, על ידי שיער שנאמר: ”וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב מִן הַסֵּעֶרָה וכו'“. אמר לו הקדוש ברוך הוא, הרבה נימי שער בראתי באדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה, שלא יהיו שתיים יונקות מגומא אחת. שאם שתיים יונקות מגומא אחת, מחשיכות את מאור עיניו. בין גומא לגומא לא נתחלף לי, האם נתחלף לי בין איוב לאויב.

”מי פלג לשטף תעלה“ עוד ענה לו הקב"ה בכתוב : ”מי פלג לשטף תעלה וגו'“, הרבה טיפות בראתי בעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה. שאם שתי טיפות יוצאות מדפוס אחד, מטשטשות את הארץ כטיט, ואינה מוציאה פירות. בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין איוב לאויב נתחלף לי?! ואמר רבה בר שילא שלומדים מהפסוקים שתעלה הוא לשון דפוס. עוד אמר הקב"ה לאיוב, ”וַיִּדְרֹךְ לַחַיִּי קִלּוֹת“ הרבה קולות בראתי בעבים, וכל קול וקול בראתי לו שביל בפני עצמו, ואם שתי קולות יוצאות משביל אחד מחריבים את כל העולם. בין קול לקול לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי?!.

”הידעת עת לדת יעלי סלע חלל“ הקב"ה לאיוב, יעלה זו שהיא אכזרית על בניה, עולה לראש ההר בשעה שכורעת ללדת כדי שיפול ממנה וימות. ואני מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו, ואם היה מקדים או מתאחר ברגע אחד היה מת. ”חלל אגלות תשמר“ אילה זו שרחמה צר, בשעה שכורעת ללדת אני מזמין לה נחש שמכישה בבית הרחם ומתרפה. ואם היה מקדים או מאחר רגע אחד מיד מתה. בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי?!.

אמר רבא, לומדים מהכתוב באיוב, שאין אדם נתפס בשעת צערו. שהרי הכתוב אומר ”לא בַּדַּעַת יִדְבַּר וכו'“ וכן ”לא ברשע ידבר“.

אמר רב יהודה בשם רב, נאמר בדבריהם של שלשת חברי איוב: או חבר כחברי איוב או מיתה ”וַיִּנְעָדוּ יְהוָה“, שנכנסו כולם בשער אחד. ושנינו שהמרחק בין כל אחד היה שלוש מאות פרסאות, ומנין ידעו?. יש שאמרו, שהיו להם כתרים, ובכל כתר היו פרצופיהם ושמו של כל אחד היה חקוק על פרצופו. וכשבאים יסורים על אחד מהם, היה פרצופו משתנה. ויש שאמרו, שהיו להם אילנות, וכיון שכמשו ידעו זאת. ואמר רבא, זה מה שהאנשים אומרים, או חבר כחבריו של איוב או

אמר רבי יוחנן, נאמר: "וַיְהִי כִּי חָחַל הָאָדָם לְרֵב על פְּנֵי הָאָדָמָה וּבָנוֹת יִלְדוּ לָהֶם" כשנולדה בת באה לעולם רביה שממהרות להביא זרע. וריש לקיש אמר, מריבה באה לעולם. ואמר ריש לקיש לרבי יוחנן, לדברך שאמרת רביה באה לעולם על ידי הבנות, מפני מה בנותיו של איוב לא נכפלו באחריתו שהיו לו שבעה בנים ושלוש בנות? אמר לו רבי יוחנן, למרות שבנותיו לא נכפלו בשמות ולא הוכפלו במניינן, הן הוכפלו ביופי, ואין לך כפל טוב ממנו²⁹⁰. 'ימימה' שהיתה דומה ליום, 'קציעה' שהיה ריחה נודף כקציעה מין בושם, 'קרן הפוך' דבי רבי שילא אמרו שדומה לקרן של 'קרש', חיה שקרניה שחורות. ובארץ ישראל צחקו על דבריו הרי קרן של 'קרש' היא דבר מכווער!. אלא אמר רב חסדא שהיו נראות כמו 'כורכמא דרישקא', כרכום של גן שהוא המעולה במיני הבשמים, שנאמר: "כִּי תִקְרָעִי בַפֶּה עֵינַיִךְ"²⁹¹.

מספרת הגמרא, לרבי שמעון ברבי נולדה בת, וחלשה דעתו. אמר לו אביו, רביה באה לעולם. ואמר לו בר קפרא, אביך ניחמך תנחומים של הבל²⁹². שכן שנינו בברייתא, אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אלא אשרי למי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות. אי אפשר לעולם בלא בשם ובלא בורסי, אשרי מי שאומנותו בשם אוי למי שאומנותו בורסי.

דעות התנאים בדרש המילה ותנאים נחלקו בדבר בדרשת הכתוב: "וה' בַּכָּף אֶת "בכל" שבאברהם אֶבְרָהָם בְּכָל". ששנינו, מהו "בכל"? רבי מאיר אומר, שנתברך בכך שלא היתה לו בת. רבי יהודה אומר, בכך שהיתה לו בת²⁹³. אחרים אומרים, בת היתה לו לאברהם ובכל שמה²⁹⁴. ר"א המודעי אומר, איצטגנינות היתה בלבו של אברהם אבינו שכל מלכי מזרח ומערב משכימים לפתחו, ליטול ממנו עצה²⁹⁵. רבי שמעון בן יוחי אומר, אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא²⁹⁶. ובשעה שנפטר מן העולם, הקדוש

290 רש"י ועיין בח"א למהרש"א שהקושיה היתה מדוע לא נאמר שהיו לו באחריתו ששה בנות, והתשובה היא שהבנות הראשונות לא מתו.

291 תוס' כתבו שאע"ג שכחול הוא שחור היא היתה דומה לכחול, כמו שכחולא דרישקא מקרין ומאיר כך היא היתה נאה משאר הנשים. תוס'.

292 בר קפרא לא בא לגרום לו חלישות הדעת גדולה יותר אלא לומר לו בדרך צחות שרבי אמר לו שהוא כן קיים מצות פריה ורביה ע"י בן ובת. מהרש"א בח"א.

293 מהרש"א כתב בח"א שר"מ סבר שאברהם נתברך במה שלא היתה לו בת כי הזכר הוא הכל הבריאה שהרי בתחילה נברא הזכר. ור"י סבר שצריכים את הנקבה לקיום המין והזכר בצירוף הנקבה נקרא כל האדם.

294 כשמה כן היא כמו שאמרו שכשבת נולדה רביה באה לעולם. מהרש"א בח"א.

295 שלא כמו חווים אחרים ככוכבים שטועים לפעמים, אבל אברהם ידע בחכמה זו במופת ונסיון ללא טעות. מהרש"א בח"א.

296 וא"ת הרי בימי אברהם לא היה חולי כמו שא' שעד יעקב לא היה חולשא, מדובר בחולי של מכה. ור"ת ור"י מפרשים שעד יעקב לא הי חולי של מיתה. תוס'.

ברוך הוא תלאה בגלגל חמה. ואמר אביי, זה מה שהאנשים אומרים, כשהחמה זורחת, הוקל החולי.

דבר אחר שלא מרד עשיו בימיו ועשה ישמעאל תשובה בימיו
 דבר אחר, שנתברך בכך שלא מרד עשו בימיו. דבר אחר, שעשה ישמעאל תשובה בימיו. מנין שעשו שלא מרד בימיו של אברהם?, מהכתוב: "וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֲנָף", ושנינו שבאותו היום נפטר אברהם אבינו, עשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו. ובארץ ישראל אמרו משם רבה בר מרי, תבשיל של עדשים הוא מאכל אבלים, לומר שכמו שלעדשה אין סדק כשאר מיני קטנית, כך לאבל אין לו פה, שיושב ודומם. דבר אחר, כמו שהעדשה מגולגלת, אף אבילות מגלגלת ומחזרת על באי העולם. והיוצא להלכה, אם אפשר לנחם בביצים שאין להם פה, אבל אינם עגולים כגלגל.

ה' עבירות עבר עשיו באותו יום
 אמר רבי יוחנן, חמש עבירות עבר עשו הרשע באותו היום: א) בא על נערה מאורסה²⁹⁷, כתוב: "וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֲנָף" וכתוב בנערה המאורסה: "כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ". ב) הרג את הנפש, כתוב "עֲנָף" וכתוב בירמיה "כִּי עֲנִיפָה נַפְשִׁי לְהַרְגִים". ג) כפר בעיקר, כתוב "וְלָמָּה זֶה לִי בְכֹכְהָ" וכתוב "זֶה אֵלַי וְאַנְהוּי". ד) כפר בתחיית המתים, ככתוב "הֲיֵפֶה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת". ה) ביזה את העבודה שהיתה בבכורות. כמו שכתוב: "וַיָּבֹא עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה".

ויקברו אותו יצחק וישמעאל מכאן ושעשה תשובה בימיו
 ופפעם אחת ישבו רבינא ורב חמא בר בוזי לפני רבא והיה מנמנם. אמר רבינא לרב חמא בר בוזי, האם אמרתם שכל פעם שמוזכר בתורה מיתה בלשון גויעה זו מיתתם של צדיקים? אמר לו כן. שאל אותו, הרי בדור המבול נאמרה גויעה? אמר לו, אנו אמרנו גויעה ואסיפה. והרי בישמעאל כתוב גויעה ואסיפה? התעורר רבא ואמר להם, דרדקי! כך אמר רבי יוחנן, בישמעאל עשה תשובה בחיי אביו. שבפסוק הקדימו את יצחק לישמעאל, שנאמר: "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנָיו". ואין לומר שמנה את יצחק וישמעאל דרך חכמתם, שהרי בכתוב "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָיו" ושם לא מנה את עשו ויעקב דרך חכמתם. אלא ממה שהכתוב הקדים את יצחק לישמעאל, ראיה שישמעאל הקדים לפניו את יצחק, ומכאן שישמעאל חזר בתשובה בימיו של אברהם.

297 וא"ת הלא בני נח לא נצטוו על נערה מאורסה. ואומר ר"י שאע"פ כן הדבר מכוער, כמו שמה שביזה את הבכורה הוא דבר מכוער אע"פ שלא נצטווה על כך. תוס'.

